

JOHANNES KRYSTOMOKSEN OPETUKSIA AVIOLIITOSTA JA PERHE-ELÄMÄSTÄ

TM Heikki Alex Saulamo

Esitykseni perustuu englanniksi käännettyyn pyhän Johannes Krysostomoksen saarnakokoelmaan *On Marriage and Family Life* eli suomennettuna *Avioliitosta ja perhe-elämästä*. Teoksen kääntäjän kirjoittamassa johdannossa sanotaan, että pyhä Johannes Krysostomos oli elämänsä alkupuolella innokas neitsyyden ja munkkilaisuuden kannattaja. Johdannon kirjoittajan mukaan tähän saattoi vaikuttaa Krysostomoksen varhaisvuodet leskiäidin lapsena ja tietenkin se, että aikuistuttuaan hän itse eli munkkina. Myöhemmin hänestä tuli myös kristillisen avioliiton suuri puolustaja. Tähän kirjoittajan mukaan taas vaikutti epäilemättä pyhän Johanneksen saama kokemus pastoraalisessa työssä hänen toimiessaan pappina Antiokiassa ja piispana Konstantinopolissa.

Mainittakoon vielä yleiseksi taustaksi, että Krysostomoksen aikana avioliitto solmittiin siviiliviranomaisten edessä ja Kirkko pyhitti tämän liiton jäsentensä kohdalla ottamalla avioparin yhdessä Ehtoolliselle. Lisäksi oli ilmeisesti käytössä liturgian eli ehtoollisjumalanpalveluksen yhteydessä tapahtuva kruunaaminen eli sama toimitus, joka edelleen on avioliittoon vihkimisen ytimenä Ortodoksisessa kirkossa.

Krysostomoksen saarnat ja Paavalin kirjeet

Krysostomoksen avioliitto-opetuksen keskeiset teemat pohjautuvat voimakkaasti pyhän apostoli Paavalin lähetykskirjeisiin. Esitykseni lähteinä olevista kuudesta Krysostomoksen saarnasta ensimmäinen käsittelee Ensimmäisen korinttilaiskirjeen 7. lukua, jossa Paavali puhuu haureuden välttämisestä ja aviovelvollisuuksien hoitamisesta, siitä kuinka neitseiden on hyvä pysyä neitseinä jos kykenevät, avioerosta, avioliitosta ei-kristityn kanssa, avioliiton huolista sekä kihlatuista ja leskistä.

Viides saarna koskee samaa Paavalin kirjeen lukua, mutta suppeampaa aluetta eli jakeita 1–4, jotka kuuluvat näin: “Otan nyt puheeksi asian, josta kirjoititte. Miehen on kyllä hyvä olla koskematta naiseen, mutta haureuden välttämiseksi tulee kunkin miehen elää oman vaimonsa ja kunkin naisen oman miehensä kanssa. Mies täyttäköön aviovelvollisuutensa vaimoan kohtaan, samoin vaimo miestänsä kohtaan. Vaimon ruumis ei ole hänen omassa vallassaan vaan miehen, samoin ei miehen ruumis ole hänen omassa vallassaan vaan vaimon.”

Krysostomoksen toinen saarna perustuu Efesolaiskirjeen 5. luvun jakeisiin 22–33, joissa Paavali puhuu miehestä vaimon päänä, vertaa avioliittoa Kristuksen ja Kirkon yhteyteen sekä antaa miehille tehtäväksi rakastaa vaimojaan ja naisille kunnioittaa miehiään. Hieman lyhennettynä kohta kuuluu seuraavasti: “Vaimot, suostukaa miehenne tahtoon niin kuin Herran tahtoon, sillä mies on vaimonsa pää, niin kuin Kristus on seurakunnan pää; onhan hän seurakunnan, oman ruumiinsa, pelastaja. – – Miehet, rakastakaa vaimoanne niin kuin Kristuskin rakasti seurakuntaa ja antoi henkensä sen puolesta pyhittääkseen sen. – – Samoin aviomiehenkin velvollisuus on rakastaa vaimoan niin kuin omaa ruumistaan. – – ‘Siksi mies jättää isänsä ja äitinsä ja liittyy vaimoonsa, niin että nämä kaksi tulevat yhdeksi lihaksi.’ Tämä on suuri salaisuus; minä tarkoitan Kristusta ja seurakuntaa. Mutta se koskee myös kaikkia teitä: jokaisen tulee rakastaa vaimoan niin kuin itseään, ja vaimon tulee kunnioittaa miestänsä.”

Kolmannen saarnan pohjana on Paavalin Efesolaiskirjeen 6. luvun jakeet 1–4, joissa sanotaan:

“Lapset, olkaa vanhemmillenne kuuliaisina Herraa totellen, sillä se on oikein. ‘Kunnioita isääsi ja äitiäsi’ on ensimmäinen käsky, johon liittyy lupaus: ‘jotta menestyisit ja eläisit kauan maan päällä’. Ja te isät, älkää herättäkö lapsissanne vihaa, vaan kasvattakaa ja ojentakaa heitä Herran tahdon mukaan.”

Neljännän saarnan lähtökohtana puolestaan on Kolossalaiskirjeen loppusanat (4:18): “Omakäntinen tervehdys minulta, Paavalilta. Muistakaa minun kahleitani. Armo olkoon teidän kanssanne.” Kuten huomaamme, kohta ei puhu avioliitosta lainkaan, mutta sitä selittäessään Krysostomos siirtyy apostoli Paavalin kahleista avioliiton siteisiin. Kuudennen saarnan aiheena on aviovaimon valinta, eikä se suoranaisesti pohjautu mihinkään Raamatun kohtaan.

Lähtiessämme nyt tarkastelemaan Krysostomoksen Raamatun varaan rakentuvaa avioliittopetusta meidän on muistettava, että hän puhui neljännän ja viidennen vuosisadan vaihteessa. Yhteiskunta ja naisen asema olivat hyvin erilaisia verrattuna omaan aikaamme, sillä nykyisen kaltaista tasa-arvo-ajattelua ei silloin vielä tunnettu. Krysostomos suuntaa sanansa usein miehille ja edellyttää itsestään selvästi, että tämä on perheen pää. Kaikkia opetuksia ei siis voi selälaisinaan siirtää omaan aikaamme. Joissakin tapauksissa tämä saattaisi johtaa vaikeisiin tilanteisiin ja olla pastoraalisesti vahingollista. Sanomaltaan hänen opetuksensa eivät silti ole vanhentuneita, sillä niiden ydin ja tarkoitus on johtaa ihmisiä Jumalan valtakuntaan eikä parantaa maailmaa “läntisen demokratian” hengessä.

Avioliiton salaisuus

Pyhän Johannes Krysostomoksen mukaan ei ole toista niin vahvaa yhteyttä ihmisten välillä kuin aviomiehen ja vaimon yhteys silloin, kun heidän yhteytensä on sellainen, miksi se on tarkoitettu. Puolisoiden keskinäinen vetovoima on asetettu syvälle heidän ihmisolemukseensa. Huomaamatta se vetää miehen ja naisen ruumiita toistensa puoleen, sillä ne ovat samaa alkuperää, koska nainen luotiin miehestä ja heistä syntyivät edelleen kaikki muut miehet ja naiset. Jumala loi miehen ja naisen niin, etteivät he voi olla itseriittoisia, mikä ilmenee etenkin siinä, että jälkeläisten hankkimiseen tarvitaan molempia. Krysostomoksen mukaan tämä kaikki sisältyy Kristuksen sanoihin: “Luoja alun perin teki ihmisen mieheksi ja naiseksi” (Matt. 19:4).

Viitatessaan Paavalin ajatukseen avioliitosta suurena salaisuutena, mysteerinä, Krysostomos korostaa, että tässä salaisuudessa on ensisijaisesti kyse siitä, että kaksi ihmistä liittyy yhteen ja tulee yhdeksi lihaksi. Tämä salaisuus viittaa myös itseään suurempaan mysteeriin, Kristuksen yhteyteen Kirkon kanssa. Pyhä Johannes huomauttaa, että apostoli Paavali ei olisi käyttänyt avioliittoa kuvana Kristuksesta ja Kirkosta, jos fyysinen yhteys ei olisi hyvä asia. Puolisoiden välinen yhteys laajenee lapsiin ja palvelijoihin. Kun mies ohjaa kelvollisesti kotiaan, siitä tulee eräänlainen pienoiskoossa oleva Kirkko, joka edistää kaikkien jäsentensä hengellistä kasvua. Avioliitto on siis itsekkin salaisuus, vaikka se on kuva itseään suuremmasta mysteeristä.

Avioliiton salaisuutta ja ihmettä osoittaa Krysostomoksen mukaan se, että mies jättää äitinsä, joka on kärsinyt synnytystuskat hänen puolestaan; hän jättää vanhempansa, joilta on saanut sangen paljon ja joihin on ollut hyvin läheisessä yhteydessä. Heidän sijastaan mies liittyy naiseen, jota ei ole alkujaan tuntenut ja jonka kanssa ei omaa välttämättä mitään yhteistä. Tätä naista hänen myös tulee kunnioittaa enemmän kuin ketään muuta. Edelleen Krysostomos viittaa vanhempiin, jotka eivät hekään sure lapsensa menettämistä, vaan iloitsevat avioliitosta.

Krysostomos kutsuu avioliittoa rakkauden salaisuudeksi. Hän esittää asian paradoksina: kahden täytyy vähentyä eli tulla yhdeksi voidakseen lisääntyä. Jumala jakoi alussa yhden kahdeksi, mutta osoitti, että ne säilyivät yhtenä, sillä kumpikaan ei voi lisääntyä ilman toista. Avio-

liitto osoittaa, ettei ihminen ole itseriittoinen.

Neitsyys ja avioliitto

Selittäessään apostoli Paavalin sanoja “miehen on kyllä hyvä olla koskematta naiseen” Krysostomos painottaa: jos etsit parasta ja hienointa elämäntietä, älä ota ollenkaan vaimoa, mutta jos haluat apua ja turvaa heikkoudessasi, etsi vaimo. Näin todetessaan hän eräässä mielessä asettaa neitsyyden avioelämän yläpuolelle, joskaan ei missään mielessä sen vastakohtaksi.

Puhuessaan neitsyydestä pyhä Johannes painottaa, että sen tulisi olla Kristukselle omistautumista eikä ensisijaisesti aviosuhteen välttämistä. Todellinen neitsyys ei ole vain sukupuolista pidättäytymistä, vaan irrottautumista maailmallisista asioista. Pahaa ei ole seksuaalinen kanssakäyminen, vaikka se tosin on este sellaiselle ihmiselle, joka haluaa täydellisesti omistautua rukoukselle. Pahaa on kohtuuton eli himollinen kiintyminen tämän maailman asioihin. Kaikki voivat ja kaikkien tulee pyrkiä pyhyyteen ja Jumalan valtakuntaan riippumatta siitä, elävätkö he yksin vai avioliitossa.

Ensimmäiseen korinttilaiskirjeeseen viitaten Krysostomos opettaa, että jokaisen on hyvä pysyä siinä osassa, jossa on (7:20–27). Jos joku on neitsyt ja voi sellaisena pysyä, pysyköön, sillä avioliitto tuo monia huolia, jotka vievät huomion pois hengellisistä asioista. Avioon meneminen ei kuitenkaan ole synti paitsi niille, jotka ovat antaneet lupauksen pysyä naimattomina, kuten munkit ja nunnat. Heille avioituminen on raskas synti, koska silloin he rikkovat lupauksensa.

Avioliiton kaksi merkitystä

Avioliiton asettamiselle oli pyhän Johanneksen mukaan kaksi syytä: aviopuolisoiden siveys ja lasten hankkiminen. Koska maailma on jo täynnä ihmisiä, ei Krysostomoksen mukaan enää ole suurta tarvetta lisääntymiseen. Koska lisäksi Kristus on antanut meille ylösnousemisen toivon, emme enää tarvitse lapsia tekemään meitä ikään kuin kuolemattomiksi saadessamme nähdä elämämme jatkuvan heissä.

Tärkein asia avioliitossa on näin ollen puolisoitten siveellinen puhtaus. Paavali ilmaisee tämän negaation kautta sanoessaan, että ihmisten tulisi avioitua välttääkseen lankeamista haureuteen. Avioliitto kasvattaa ihmisiä pysymään yhden elämänkumppanin, oman puolison kanssa.

Siveellinen puhtaus ei ole ainoastaan moraalittomuuden välttämistä, vaan persoonan – sielun ja ruumiin – eheytymistä sekä itsensä ohjaamista kohti pyhyyttä. Tämä on mahdollista yhtä hyvin niin avioliitossa kuin selibaatissa elävälle. Avioliiton keskeinen tarkoitus ei siis ole yhteiskunnan etu tai lajin säilyminen, vaan avioparin yhteys rakkaudessa ja pyhydessä.

Puolison valinta

Krysostomos painottaa harkintaa puolison valinnassa. Koska eroaminen ei ole hyväksyttävää muuta kuin uskottomuuden tapauksessa, miehen täytyy selviytyä vaimonsa kanssa riippumatta siitä, millaiseksi tämä osoittautuu. Niinpä valinnassa täytyy olla varovainen. Hän ihmettelee sitä, kuinka ihmiset ottavat tarkasti selvää kaikesta omaisuuteen liittyvistä asioista avioliiton kohdalla, mutta eivät välitä lainkaan niistä asioista, jotka koskevat sielua. Tällä hän tarkoittaa, etteivät he tutki Jumalan lakia ja Kirkon opetusta avioliitosta ja sen vaatimuksista.

Pyhän Johanneksen mukaan miehen ei tule toivoa rikastuvansa menemällä naimisiin niin sanotusti rahan kanssa, kuten vastakkaisessa tapauksessa ei tule naisenkaan tehdä. Hänestä tuntuu oudolta ajatella, että ihmiset avioliittoa solmiessaan katsovat toissijaisiin asioihin ensisijaisten asemasta. Tällä Krysostomos viittaa siihen, että hengelliset asiat menevät taloudellisten ja ulkonäköä koskevien edelle; rikkauden etsiminen on kaiken lisäksi raunioittanut monen elämän. Krysostomos surkuttelee, kuinka “nykyään” rahanhimo on ottanut kaikki valtaansa. Myös isän tulisi valita tyttärelleen mies hyveiden eikä omaisuuden perusteella, hän toteaa.

Krysostomos jopa sanoo, että miehen pitäisi mennä naimisiin ennemminkin köyhän kuin rikkaan naisen kanssa. Hän perustelee näkemystään hyvin arkirealistisesti, nimittäin sillä, että rikas nainen käyttäytyy usein hyvin omapäisesti rikkauteensa ja niin sanottuihin “omiin rahoihinsa” vedoten. Tätä Krysostomos pitää hulluutena ja kysyy retorisesti: jos ei edes ruumis kuulu avioliitossa ihmiselle itselleen, kuinka hänelle sitten voisivat kuulua muu omaisuus ja rahat?

Avioliitto pakanan kanssa

Paavalin kirjeiden pohjalta Krysostomos käsittelee myös kysymystä avioliitosta ei-kristityn kanssa. Hän muistuttaa, ettei apostoli Paavali anna lupaa mennä naimisiin pakanan kanssa, vaan sanoo, että ihmisestä voi tulla kristitty, vaikka hän olisi pakanan kanssa avioliitossa. Jos näin käy, kristityn tulee myös pysyä avioliitossa, sikäli kuin ei-kristitty puoliso suvaitsee hänen uskon mukaista elämäänsä. Kristityn ei kuitenkaan pidä osallistua mihinkään pakanaritualeihin.

Krysostomos rauhoittaa naisia, jotka arvelevat tekevänsä syntiä ollessaan avioyhteydessä pakanalliseen puolisoonsa. Kristityn aviovaimon usko pystyy pyhittämään avioliiton ja siitä syntyvät lapset, sillä uskon puhtaus on voimakkaampi kuin epäuskon epäpuhtaus. Pakanan kanssa jaettu aviovuode ei siis saastuta kristittyä, ellei hän liity puolisoonsa epäuskon harjoittamisessa.

Kaiken lisäksi Krysostomos muistuttaa, että oikein toimiessaan vaimo voi pelastaa miehensäkin – siis johtaa hänet kristityksi. Hänen mukaansa kukaan ei näet ole niin tehokas opettaja kuin suostutteleva vaimo. Koska tällaisten avioliittojen jatkamisesta ei ole kristityille mitään erityistä haittaa, Krysostomos kehottaa jättämään ne rauhaan.

Hääjuhlat

Krysostomos surkuttelee yhteiskuntansa häätapoja, mahdollisesti etenkin Konstantinopolin varakkaita piireissä. Pyhän piispan mielestä avioliitolle ei hänen aikanaan osoitettu sen pyhyden edellyttämää kunnioitusta. Ilmeisesti kristityt olivat omaksuneet tavan viettää hääjuhlia irstaiden tanssien ja laulujen kera. Nämä tavat, jotka liittyivät alkujaan hedelmällisyysriitteihin, olivat sopimattomia kristillisiin hääjuhliin. Krysostomos kysyy, onko avioliitto jokin komedia, ja vastaa sitten, että avioliitto on suuri salaisuus – mysteeri – ja kuva jostakin vielä suuremmasta. Edelleen hän sanoo, että kristityt viettävät mysteereitään hiljaisesti ja siveästi.

Koska avioliitto on hyvä asia, sitä täytyy juhlaa pyhällä tavalla. Hääjuhlia vietettäessä voidaan kyllä järjestää päivälliskutsut, mutta silloin ei pidä tuhlaata paljon rahaa koristeisiin, vaatteisiin ja huvituksiin. Ei tule lainata tavaroita, jotka voivat rikkoontua ja aiheuttaa ylimääräisiä huolia. Juhliin tulee kutsua Kristus kutsumalla mukaan köyhät ja papisto. Krysostomos sanoo, et-

tä häät eivät ole mikään teatteriesitys. Jos lauletaan, täytyy laulaa yleviä lauluja. Juhlailon pitäisi olla hengellistä eikä juopumuksesta aiheutuvaa, sillä juopumuksen myötä siveys häipyi.

Juuri huonot tavat juhlia avioliittoa ovat Krysostomoksen mukaan antaneet kristilliselle avioliitolle huonon maineen ja harhaoppisille aiheen pilkata sitä. Näin Jumalan lahjaa häpäistään. Krysostomos sanoo, että hääjuhlissa synnistä ja pahoista puheista on tehty taidetta, ja niille taputetaan.

Kun hääjuhlaa juhlitaan huonolla tavalla, paikalle kutsutaan Krysostomoksen mukaan paholainen. Toisaalla hän nimittääkin epäsiiveellisten laulujen laulamista juuri pahojen henkien kutsumiseksi. Hän puhuttelee kovin sanoin kuulijoitaan ja arvelee itsekin, että hänen kuulijansa suuttuvat ja väittävät häntä liian ankaraksi. Hänen mukaansa tämä on kuitenkin vain todiste heidän huonosta elämästään.

Edellä mainitut huomiot hääjuhlasta olivat Krysostomoksen saarnasta Kolossalaiskirjeeseen. Saarnassaan Korinttilaiskirjeeseen hän huomauttaa: jos avioliitto on hyvä lääke, joka eliminoi moraalittomuuden, häätapojen pitäisi auttaa saavuttamaan Jumalan siunaus. Kutsumalla häihin papit Krysostomoksen mukaan niihin voi kutsua Kristuksen, millä hän viittaa Kristuksen sanoihin: ”Joka ottaa tykönsä teidät, se ottaa tykönsä minut” (Matt. 10:40). Lisäksi pyhä Johannes korostaa köyhien kutsumisen merkitystä. Kun näet joku ruokkii köyhiä, heidän rukouksensa auttavat häntä saamaan terveitä lapsia ja pitkän, onnellisen elämän. Mahdollisen vastaväitteen, ettei kukaan muukaan kutsu häihin köyhiä, Krysostomos rientää torjumaan kysymällä: miksi et olisi ensimmäinen toteuttamaan hyvän asian?

Avioero

Pyhää apostoli Paavalia seuraten Krysostomos sanoo, että avioeroon ja vielä vähemmän uuteen avioliittoon ei kummallakaan puolisoilla ole oikeutta. Ainoana poikkeuksena on huorintekeminen, joka jo itsessään särkee avioliiton. Uskottomuus saastuttaa seksuaalisen yhteyden ja sen kautta molemmat puoliset saastuvat tullessaan yhdeksi lihaksi. Niinpä koko avioliitto turmeltuu, sillä sen puhtaus tässä tilanteessa on mahdotonta.

Avioeron tapauksessa Krysostomos tietystä mielessä yllättävästi suosittelee, että puoliset jäisivät asumaan samaan taloon. Ehkä hän toivoo, että yhteen palaamiselle olisi näin paremmat edellytykset. Ilmeisesti hän myös ajattelee naisen taloudellista tilannetta, mikä avioeron jälkeen tuon ajan maailmassa olisi ollut hankala ja olisi mahdollisesti aiheuttanut paineita uuteen suhteeseen, mitä Krysostomos ei pidä hyvänä.

Puolisoiden velvollisuudet

Krysostomos käsittelee puolisoitten velvollisuuksia laajasti saarnassaan Efesolaiskirjeestä, josta on peräisin alussa siteerattu avioliittoon vihkimisen epistola. Hänen mukaansa kummankin puolison täytyy pyrkiä harmoniaan, rakentamaan uudelleen yhteys, jonka Jumala asetti luodessaan ihmisen mieheksi ja naiseksi ja määrätessään heidät olemaan yksi liha. Avioliiton muodostamassa yhteisössä miehellä ja naisella on kuitenkin erilaiset roolit ja tehtävät.

Miehen tulee rakastaa vaimoaan samalla tavoin kuin Kristus rakastaa seurakuntaa tai paremmin sanottuna Kirkkoa. Varsinkin, jos mies odottaa vaimoltaan kuuliaisuutta, hänen täytyy kohdella tätä rakastavalla huolenpidolla. Silloin vaimo tottelee häntä vapaaehtoisesti eikä pe-

lostaa, kuten orja. Krysostomoksen mukaan miehen on ylläpidettävä rakkauttaan, vaikka vaimo vähätelisi tai loukkaisi häntä. Hänen tulee tehdä näin riippumatta naisen heikkouksista ja hinnasta, jonka joutuu rakkaudestaan maksamaan, samoin kuin Kristus rakastaessaan Kirkkoa ja kuollessaan sen puolesta. Miehellä edellytetään valmiutta samanlaiseen uhrautumiseen, vaikka Krysostomoksen mukaan se ei olekaan verrattavissa Kristus uhriin.

Krysostomos suhtautuu kielteisesti kaikenlaiseen voimankäyttöön ja uhkailuun avioliitossa, sillä Kristuskaan ei ole ikinä käyttänyt niitä Kirkkooan kohtaan. Niinpä hän kysyy, millainen on se avioliitto, jossa vaimo on kuin alistettu orja, ja mitä iloa siitä on miehellekään? Rakkaus on avioliiton suurin voima. Osoittaakseen, että avioliitossa jokainen on rakastamisen arvoinen, Krysostomos lisäksi sanoo, ettei kenenkään vaimo ole niin huono kuin Kirkko oli silloin, kun Kristus otti sen omakseen.

Krysostomoksen mukaan on luonnollista, että mies pitää huolta vaimosta, joka on hänen ruumiinsa, sillä pään hylkiessä ruumista se kärsii itse. Jos mies häpäisee vaimoaan, hän häpäisee omaa ruumistaan. Erityisesti Krysostomos kieltää miestä moittimasta vaimonsa ulkonäköä, sillä nainen on Jumalan luomus, ja häntä moittiessaan mies moittii Jumalaa. Vastaavasti Krysostomos ohjaa miestä välttämään ulkonäön ylistelyä. Hänen mukaansa ulkonaisiin asioihin perustuva viha yhtä hyvin kuin kehukin tulee epäpuhtaasta sielusta. Hän kehottaa miestä etsimään vaimossaan sielun kauneutta, sillä ulkoiseen kauneuteen turtuu ajan myötä, niin ettei se enää juurikaan ilahduta. Siksi tulee kiinnittää huomiota sielun kauneuteen, joka kestää ja jota myös Jumala odottaa. Tähän miehen myös tulee ohjata vaimoa, kuten Kristuskin ohjaa Kirkkoa.

Naisen ei puolestaan tule Krysostomoksen mukaan vaatia yhtäläistä asemaa miehen kanssa, sillä hän on alistettu pään eli miehen alaisuuteen. Vaimon täytyy totella miestä ja nähdä tämä kuuliaisuus osana Jumalan palvelemista, vaikka ei sinänsä haluaisikaan olla miehelleen kuuliainen. Krysostomos näkee tottelemattomuuden tässä kohden vakavampana asiana kuin Paavalin Roomalaiskirjeessä mainitseman tottelemattomuuden maallisia viranomaisia kohtaan (13:1–7), mikä sekin ansaitsee tuomion. Vaimon kuuliaisuus miehelle perustuu Jumalan luomistyöhön ja on siksi ihmisen olemukseen kuuluva asia.

Kuten näemme, Krysostomos asettaa nykyisin niin kiusalliselta tuntuvan kuuliaisuuden, jota vaimolta odotetaan, Jumalan valtakunnan perspektiiviin. Naisen kuuliaisuus on naiselle annettu pelastuksen väline, eikä miehelle annettu alistamisen väline. Vastaavalla tavalla luostarielämänsäkin perustana on kuuliaisuus, jota isät kutsuvat jopa sakramentiksi ja jota ilman on melkein mahdotonta pelastua. Samalla kuuliaisuus on välttämätöntä auktoriteetin eli hierarkian takia, koska ilman sitä ei ole edes yhteisöä.

Krysostomoksen mukaan tämä roolijako onkin olemassa myös rauhan takia. Jos perheessä on yhtäläinen auktoriteetti, ei voi olla rauhaa. Kotitalous ei voi olla demokratia, jota jokainen johtaa. Vaimolla on perheessä auktoriteetti miehen jälkeen, ja lisäksi hän on miehen veroinen arvossa ja kunniaissa. Vaimon ei toisaalta tule olla kuuliainen silloin, kun mies vaatii häntä tekemään jotain pahaa.

Pyhän Johanneksen mukaan mies voi olettaa vaimon huolehtivan kotitaloudesta, ottavan vastuun palvelijoista ja organisoivan kotityöt. Meitä ehkä hymyilyttää se, ettei Krysostomos usko naisen mahdollisuuksiin selviytyä kodin ulkopuolisista liiketoimista tai julkisten asioiden hoidosta. Tuon ajan maailmassa se tosin olisikin ollut melko mahdotonta.

Krysostomos ei ole tyytyväinen myöskään ylemmän luokan naisten sosiaaliseen rooliin, mikä ilmeisesti liittyy joutilaisuuteen. Tämä käy ilmi hänen käyttämästään esimerkistä Iisakin ja

Rebekan avioliitosta (1. Moos. 24). Rebekka ei pysytellyt kotona niin, että olisi antanut palvelijoiden tehdä kaikki työt puolestaan. Hän meni joka päivä ulos kantamaan vettä ja tapasi muukalaisia, mutta ei menettänyt hyveellisyyttään. Hän piti huolta kameleista, mutta verhosi itsensä hurskaasti, kun Iisak tuli näkyviin. Varmaan Konstantinopolissa oli myös tämän kaltaisia nuoria naisia, jotka hoitivat asioitaan kaupungilla, vaikka Krysostomos ei mainitsekaan heitä.

Myös nykyaikana aviopuolisoiden olisi syytä pyrkiä muodostamaan roolinsa toisiaan täydentäviksi välttääkseen kilpailua. Avioliiton tulisi olla onnellisuuden ja lohdutuksen satama elämän myrskyjen keskellä. Avioliiton tulisi alkaa Jumalan siunauksella, jatkua harmonisessa ja hyveellisessä elämässä ja lopulta johtaa koko perhe taivasten valtakuntaan.

Siitä, miten tämä on mahdollista, Krysostomos käyttää esimerkkinä Abrahamia ja Saaraa, joita yhdisti harmonia ja hurskaus (1. Moos. 16–21). Saara kunnioitti miestänsä ja kutsui tätä herraksi, kun taas Abraham teki kaiken, mitä Saara pyysi. Niinpä heidän pojastaan kasvoi hurskas ja heidän palvelijansa olivat valmiit laittamaan jopa henkensä alttiiksi heidän puolestaan.

Harmonian säilyttäminen

Entä miten apostoli Paavalin aviomiehelle ja vaimolle antamat ohjeet oikeasta käyttäytymisestä saavutetaan? Pyhä Johannes esittää saarnatessaan tämän kysymyksen ja vastaa itse: irtottamalla mieli rahasta, pyrkimällä ennen kaikkea hankkimaan hyveitä ja pitämällä Jumalan pelko silmien edessä. Puolisoiden tulee rakastaa toisiaan ennen kaikkea Kristuksen tähden. Aviopuolisoiden tulee luottaa toisiinsa, eikä uskoa jonkun kolmannen osapuolen heistä tekemiä syytöksiä.

Miehen ei tule olla pahoillaan, jos vaimo vaatii häneltä itselleen enemmän aikaa, koska se osoittaa vaimon rakastavan häntä. Krysostomoksen mukaan vaimon vaatimus tulee todellisesta kiintymyksestä sekä pelosta, että joku vie hänen miehensä ja varastaa hänen aviovuoteensa. Vaimon ei tule nalkuttaa siitä, ettei mies ansaitse riittävästi, vaan hänen täytyy arvostaa tämän seuraa. Miehen taas tulee käyttää lempeitä sanoja ja esimerkkiään opettaessaan vaimoaan hyveelliseksi eli olemaan himoitsematta korkeaa sosiaalista asemaa, kalliita vaatteita ja jalokiviä tai ylellisiä huonekaluja. Piisпамme mukaan miehen tulisi aina aloittaa ohjeensa kertomalla, kuinka paljon hän rakastaa vaimoaan. Saarnassaan Johanneksen evankeliumista Krysostomos täydentää tätä ajatusta, kun esittää, miten vaimo puolestaan voi omalla esimerkillään opettaa miestä hyveellisyyteen.

Miehen pitäisi nauttia kotona olemisesta vaimonsa kanssa. Miehiä Krysostomos kehottaa puhuttelemaan naista aina joillakin läheisyyttä, kunnioitusta ja rakkautta osoittavilla sanoilla, eikä koskaan pelkästään nimeltä. Jos mies kunnioittaa ja ylistää vaimoaan, vaimon ei tarvitse etsiä kunnioitusta ja ylistystä muualta. Hänen tulisi ylistää vaimoaan toisten edessä, mutta ohjata tätä vain kahden kesken ja kärsivällisesti.

Puolisoiden tulisi rukoilla yhdessä kotona, käydä yhdessä kirkossa ja edelleen keskustella kotona siitä, mitä kuulivat kirkossa luettavan. Jos he järjestävät päivälliskutsuja, heidän tulisi kutsua ystäviensä lisäksi myös köyhiä. Krysostomokselle almujen antaminen on yksi suurimmista kristillisistä hyveistä niille, jotka kykenevät siihen. Miehen ja vaimon tulisi pitää sekä ruumiitaan että kaikkea omaisuuttaan yhteisenä. Kummankaan ei tulisi puhua niistä ominaan, käsitteillä ”minun” ja ”sinun”. Jos he joutuvat kärsimään köyhyyttä, heidän tulisi hyväksyä se rohkeasti ja luottaa Jumalaan. Krysostomoksen mukaan avioituneet ihmiset, jotka elävät tällä tavoin, voivat pyhittyä aivan samalla tavoin kuin munkit. He voivat myös ohjata lapsiaan ja

palvelijoitaan niin, että nämäkin liittyvät heihin pyrkimisessä pyhyteen.

Seksuaalinen kanssakäyminen

Ensimmäisen korinttilaiskirjeen 7. lukua koskevassa saarnassaan pyhä Johannes käsittelee sukupuolisen kanssakäymisen merkitystä avioliitossa. Hän korostaa miehen ja naisen tasa-arvoisuutta tässä asiassa. On tyypillistä, että ajoittain toinen puoliso haluaa fyysistä kanssakäymistä, mutta toinen ei. Krysostomoksen mukaan kummankaan puolison ei kuitenkaan tule pidättäytyä kanssakäymisestä ilman toisen suostumusta eli yhteistä päätöstä. Paavalin mainitsemat aviolliset velvollisuudet tarkoittavat Krysostomoksen mukaan sitä, ettei kummallakaan puolisoilla ole valtaa omaan ruumiiseensa. Molemmat ovat toistensa palvelijoita.

Vaikka Raamattu muissa asioissa asettaa miehen suurempaan vastuuseen, se vaatii molemmilta puolisoilta yhtä suurta vastuuta aviovuoteen kunniasta. Yhteiskunnassa ja roomalaisessa laissa ajanlaskumme alkuvuosisatoina vallinnut kaksinaismoralismi ei ollut kristityille hyväksyttävää. Aviomiesten tuli olla yhtä uskollisia kuin he odottivat vaimonkin olevan. Krysostomos antaakin neuvon siltä varalta, että prostituoitu yrittää houkutella aviomiestä tai vastaavasti vieras mies vaimoa: siinä tilanteessa tulee vastata, ettei ruumiini ole minun, vaan puolison.

Krysostomos lähestyy aihetta aviollisesta uskottomuudesta myös hyvin käytännönläheisesti. Hän sanoo, että omavaltainen pidättäytyminen luo jännitteitä perhe-elämään ja johtaa usein aviorikokseen ja avioeroon. Tässä hän viittaa kovin sanoin miehiin, jotka harjoittavat haureutta silloinkin, kun ovat osallisia vaimon antamasta lohdutuksesta, ja kysyy, mitä he tekevät sitten, jos heiltä otetaan pois tämä lohdutus? Krysostomos painottaa, että Paavali kutsuu tämänkaltaista aviollista pidättäytymistä petokseksi, samoin kuin hän kutsuu aviollisia velvollisuuksia velaksi, joka on maksettava. Koska avioliitossa ruumis on annettu puolison omaisuudeksi, omavaltaista pidättäytymistä voidaan verrata varkauteen.

Paavalia seuraten Krysostomos näkee hyvänä syynä pidättäytymiseen omistautumisen rukoukselle, mutta siis vain yhteisestä päätöksestä. Analysoidessaan apostolin lausetta “älkää keskeyttäkö yhdyselämäänne, paitsi ehkä yhteisestä sopimuksesta joksikin aikaa, jotta voitte keskittyä rukoukseen” (1. Kor. 7:5) Krysostomos sanoo, että tässä tarkoitettu vapaus merkitsee erityistä antautumista rukoukselle, eikä sitä, että rukoileminen sinänsä olisi ristiriidassa aviollisen kanssakäymisen kanssa. Pidättäytyminen on vain väline rukouksen tehostamiseksi, koska aviollinen kanssakäyminen sitoo voimakkaasti ihmisen ajatuksia.

Puhuessaan lasten hankkimisesta Krysostomos sanoo, että nainen ottaa vastaan miehen siemenen, hoivaa ja elävöittää sitä sekä liittyy siihen oman luontonsa ja palauttaa sen synnyttäessään lapsen. Hän näkee lapsen eräänlaisena siltana, joka yhdistää miehen ja naisen lihan, kuten silta yhdistää joen eri puolilla olevat kaupungit. Tämä silta on rakennettu molemmista osapuolista. Tosin hän lisää, että mies ja nainen ovat avioliitossa yksi liha, vaikka lapsia ei olisi-kaan, aivan kuten tuoksu ja voide ovat yhtä keskenään. Näin puhuessaan Krysostomos aavis-
taa, että hänen puheensa aiheuttaa hämmennystä kuulijoissa. Hän sanoo sen kuitenkin johtuvan heidän omasta hillittömyydestään.

Lapset

Vanhempien asenteesta lapsiin Krysostomos antaa etenkin äideille esikuvaksi Vanhasta testamentista profeetta Samuelin äidin Hannan, joka toi ainoan lapsensa jo aivan pienenä tempeleihin omistaakseen tämän Jumalalle (1. Sam. 1). Äitien mahdollista vastalauseita siitä, ettei

heidän lapsestaan kuitenkin tule Samuelin kaltaista, pyhä piispamme ei hyväksy. Hänen mukaansa ainoa todellinen este siihen on äitien oma haluttomuus eli se, etteivät nämä usko lapsiaan Jumalan haltuun. Miehiä hän puolestaan kehottaa häpeämään tämän naisen viisauden edessä.

Krysostomos kiinnittää huomiota siihen, että Paavali puhuu alussa lainatussa Efesolaiskirjeen kohdassa lasten velvollisuuksista lyhyesti (6:1–3). Hän selittää tämän johtuvan siitä, etteivät lapset jaksa keskittyä pitkään. Krysostomoksen mukaan Paavali puhuu lisäksi pitkästä iästä, koska se kiinnostaa lapsia, jotka eivät vielä ymmärrä puhetta Jumalan valtakunnasta.

Vanhempien ja lasten suhdetta käsitellessään Krysostomos korostaa, että näillä molemmilla on velvollisuuksia toisiaan kohtaan. Lapset ovat miehen ja naisen jälkeen kolmannella sijalla auktoriteettijärjestyksessä. Mies ja nainen yhdessä ovat lasten auktoriteetti, ja lasten tulee totella heitä. Vanhempiensa kunnioittamisesta lasten tulisi samalla oppia toisten ihmisten kunnioitusta ja ystävällisyyttä ylipäätään. Jos lapset eivät osaa käyttäytyä kunnioittavasti vanhempiaan kohtaan, he eivät opi kunnioittamaan ketään. Kuten vaimon tapauksessa, tässäkin kuuliaisuudella on rajat, sillä Paavali käskee kunnioittamaan vanhempia ”Herraa totellen”. Jos siis vanhemmat käskivät lapsia tekemään jotain Herran tahdosta poikkeavaa eli pahaa, sitä ei tule totella.

Edelleen Krysostomos viittaa Paavalin sanoihin Efesolaiskirjeen 6. luvun jakeessa 4, jossa isiä kielletään herättämästä lapsissaan vihaa. Pyhä Johannes opettaa, että vihaa mies voi tulla herättäneeksi lapsissaan, jos tekee heidät perinnöttömiksi, hylkää heidät tai ylikuormittaa heitä, ikään kuin he olisivat orjia. Krysostomoksen mukaan Paavali haluaa tällä neuvollaan kuitenkin erityisesti osoittaa, että isät ovat vastuussa lastensa ohjaamisesta kuuliaisuuteen. Jos vanhemmat haluavat lastensa olevan kuuliaisia, heidän tulee harjoittaa näitä hyveissä. Pyrkimys hengellisiin asioihin yhdistää perheen. Niinpä perheessä tulisi ennen kaikkea lukea yhdessä Raamattua, jotta lapset saisivat sieltä hyviä esimerkkejä vastapainoksi maailmallisten huvitusten tarjoamille huonoille esimerkeille. Krysostomos vastustaa joidenkin aikalaistensa mielipiteitä sanoessaan, ettei Raamatun lukeminen suinkaan ole vain munkkeja varten, vaan maailman kiusausten keskellä elävät lapset tarvitsevat sen ohjeita jopa munkkeja enemmän.

Krysostomos korostaa, että maailmallista koulutusta tärkeämpää on kasvattaa lasta arvojen todellisessa ymmärtämisessä, jotta nämä eivät kiinnitä huomiota ajallisten hyvyksien menettämiseen. Lapsia ei pidä opettaa turvautumaan omaisuuteen, sillä silloin he eivät kasva kohtaamaan elämän vaikeuksia ja, kun ne tulevat, he kaatuvat heti. Sen sijaan lapsia täytyy johdattaa vaikeuksien kohtaamiseen. Heille täytyy opettaa ennen kaikkea suuria asioita, ei mitättömiä. Kun vanhemmat opettavat lapsille hyveitä, he tuovat esiin näissä olevan Jumalan kuvan ja saavat siitä itsekin suuren palkkion. Krysostomoksen mukaan mies ei ole vastuussa Jumalalle ainoastaan omasta, vaan myös vaimonsa ja lastensa vanhurskaudesta. Joka tekee parhaansa kasvattaakseen itseään ja perhettään hyveellisyyteen, sitä Jumala auttaa saattamaan työn hedelmälliseen päätökseen.

*Valamon kansanopiston seminaari ”Pyhä Johannes Krysostomos, Kirkon vaike-
nematon kultasuu” 11.10.2003*